

Koncertna aktivnost slovenačkih umetnika na festivalu BEMUS od 1991. do 2020. godine

Sažetak

Važan prikaz kulturološkog delovanja na ovim prostorima predstavljaju studije koje se temelje na izučavanju značaja kulturnih manifestacija. Cilj tih studija je da ispituju određenu vrstu fenomena koja se najčešće javlja kao posledica novonastalih društvenih, političkih i kulturoloških promena u zemlji. U ovom radu želimo da ispitamo i predstavimo status uglednog izvođačkog kadra iz Slovenije na prestižnom i međunarodnom festivalu umetničke muzike BEMUS od raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije do danas. Uvidom u napise kako iz srpske tako i slovenačke dnevne štampe te u dostupne arhive BEMUS-a, kao i analizom intervjua učesnika na festivalu, došli smo do relevantnih saznanja povezanih sa ovom tematikom. U radu smo konstatovali da cenjeni slovenački umetnici spadaju u sam vrh kada govorimo o kvantitetu i kvalitetu nastupa inostranih izvođača na ovom festivalu. Rezultatima istraživanja predstavili smo važan domet spoznaje i sagledavanja šireg konteksta kulturne saradnje koja se odvija između Srbije i Slovenije.

Cljučne reči: BEMUS, festival, Beogradske muzičke svečanosti, slovenački umetnici, izvođaštvo

1. Uvod

Raspad Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (dalje SFRJ) prouzrokovao je promene u gotovo svim društvenim i kulturnim sferama u novonastalim državama. Ako posmatramo Srbiju i aspekte kulturološkog delovanja u periodu od raspada SFRJ do da-

nas, opazićemo da kulturne manifestacije slede tok socijalnog ili, jasnije, političkog konteksta u zemlji. Srbiju su od raspada SFRJ do danas obeležila „kretanja od jednopartijskog ka višepartijskom sistemu, tranzicijom od socijalističkog samoupravljanja ka tržišnom kapitalizmu, menjanjem granica od SFRJ preko SRJ i Državne zajednice SCG do Republike Srbije, ratovima, sankcijama, hiperinflacijom, NATO bombardovanjem, protestima“ (Cvetković 2014, 2). Takav društveni okvir svakako nije mogao da zaobiđe kulturni, pa zato u istorijama srpskih manifestacija, sa naglaskom na festivale umetničke muzike u tom periodu, nalazimo brojne promene u broju gostujućih umetnika (Arnautović 2014, 239). Sva naučna istraživanja ovog tipa manifestacija, koja se, između ostalog, bave analizom koncertnih aktivnosti, predstavljaju važne korake ka spoznaji brojnih drugih fenomena koji postoje u ovim te sličnim nekonvencionalnim društvenim prilikama. Značaj proučavanja festivala takođe daje uvek prisutna nacionalna težnja, za koju bismo mogli reći da usmerava dalji razvoj manifestacija ovog tipa. Prihvatajući stav da se pogled na afirmaciju kulturoloških osobenosti jedne zemlje u drugoj ogleda u kulturnoj saradnji koju jedna zemlja razvija i gradi sa drugom, predstavljanje umetnika iz Slovenije na srpskom festivalu, odnosno tema na kojoj se temelji ovaj tekst puno nam govori ne samo o kulturološkoj spoznaji već i o saradnji na kulturnom, političkom, turističkom, ekonomskom i privrednom planu između ove dve zemlje.

Pored analize koja se tiče kulturoloških prilika u tranzicionom periodu u Srbiji te načina kako se ta situacija odražava na nastupe slovenačkih izvođača na ovim prostorima, ovaj rad se bavi proučavanjem veoma važne kulturne manifestacije kako za Beograd tako i za Srbiju. U ovom radu želimo predstaviti koncertno delovanje umetnika iz Slovenije na najznačajnijoj i najstarijoj srpskoj manifestaciji umetničke muzike u zemlji – festivalu Beogradske muzičke svečanosti (BEMUS).

Ovo istraživanje omeđeno je, s jedne strane, 1991. godinom, što se poklapa sa vremenom raspada SFRJ i nastankom nove države – Savezne Republike Jugoslavije, dok se, s druge strane, nalazi 2020. godina, koja se poistovećuje sa poslednjim održanim BEMUS-om.

U nastavku teksta pružićemo odgovore na sledeća pitanja:

1. koliko je slovenačkih umetnika nastupilo na ovom festivalu i da li je taj broj veći ili manji u odnosu na druge inostrane umetnike;

2. koji su umetnici nastupali i od kada beležimo njihove nastupe na BEMUS-u;
3. kako su mediji, posetioци i muzički kritičari uvažili gostovanja slovenačkih umetnika.

Da bismo dobili adekvatne odgovore na ova pitanja, u prvom delu rada predstavili smo ključne podatke u vezi sa ovom muzičkom manifestacijom, dosadašnja naučna istraživanja BEMUS-a te repertoarske koncepcije festivala. Drugi deo rada posvetili smo kvantitativnom istraživanju nastupa slovenačkih umetnika, prikazu umetnika te dela koja su kao deo stvaralaštva slovenačkih kompozitora bila izvedena na ovom festivalu. Sledeći deo rada predstavlja kritički osvrt na koncertne aktivnosti slovenačkih umetnika. U tom segmentu proučavali smo ne samo kritičke objave u dnevnim novinama o nastupima slovenačkih umetnika već smo predstavili i utiske izvođača koji su nastupali na festivalu, kao i njihov kulturni doprinos pomenutoj manifestaciji. Pored objava u srpskim novinskim glasilima, u radu smo predstavili i objave iz slovenačke dnevne štampe o nastupima slovenačkih umetnika na BEMUS-u. Završni deo rada sadrži zaključke do kojih smo došli tokom istraživanja pomenute teme.

2. Koncepcija festivala BEMUS-a

„Bila je to godina posebno značajna kako za svet tako i za Beograd. Toga leta, 21. jula, učinjen je ovaj 'mali korak za čoveka, ali veliki za čovečanstvo': prve ljudske stope Nila Armstronga ostavile su trag u prašini mesečeva tla. A te jeseni, 7. oktobra, i Beograd je učinio svojevrstan mali-veliki korak, s trajnim tragom na našem kulturnom tlu: oglasili su se zvuci njegovih prvih muzičkih svečanosti [...] Rodio se BEMUS – praznik muzike, muzička 'slava' Beograđanina“ (Despić 2000, 2).

Festival Beogradske muzičke svečanosti, poznatiji kao BEMUS, zauzima posebno mesto na mapi evropskih festivala umetničke muzike. BEMUS je u društvu prepoznatljiv kao festival elitne kulture, koji značajan udeo temeljne koncepcije od osnivanja, 1969. godine, do danas nije promenio te se stoga izvodi na uglednim beogradskim pozornicama,¹ uoči praznika oslobođenja Beograda – 20. oktobra (Despić 2000, 174). Glavni pokrovitelj ove manifestacije je Skupština

¹ Do sada su se koncerti na BEMUS-u održavali u koncertnim salama Kolarčevog narodnog univerziteta i Beogradske filharmonije, brojnim pozorišnim salama (Bitef teatra, Narodnog pozorišta, Jugoslovenskog dramskog pozorišta, Beogradskog dramskog pozorišta, Madlenijanuma, Pozorišta „Atelje 212“, Dečjeg pozorišta „Boško Buha“, Pozorišta lutaka „Pinokio“), arijumu Narodnog muzeja i Muzeju „25. maj“, dvorani Kulturnog centra Beograda, Umetničkom paviljonu „Cvijeta Zuzorić“.

na grada Beograda, a organizator i izvršni producent Jugokonzert. Izvođački kadar koji nastupa na pomenutom najstarijem srpskom festivalu ovog tipa čine akademski obrazovani umetnici, koji su specijalizovani za izvođenje umetničke muzike. Međutim, ekskluzivnu čar BEMUS-a donose brojna gostovanja renomiranih ansambala, solista, dirigenata, koji poseduju respektabilnu međunarodnu karijeru. Važno je dodati da su na BEMUS-u izvedena dela, mnoga i premijerno, kako iz domaćeg tako i stranog savremenog stvaralaštva (Arnautović 2014, 192–193).

Repertoar BEMUS-a je kompleksniji nego što se na prvi pogled može činiti. Poznato je da je BEMUS festival zapadnoevropske umetničke muzike, ali su često na njegovoj programskoj šemi prisutni i žanrovi „polupopularne“ džez muzike, kao i muzike u duhu narodnog stvaralaštva.² Uz sporadične pokušaje da se obezbedi stalna repertoarska koncepcija koja bi podrazumevala strogo izvođenje umetničke muzike iz određenog perioda, BEMUS je prepoznatljiv kao festival „opšteg tipa“ (što prema tvrdnjama nekih kritičara predstavlja nedostatak),³ koji se repertoarski bazira na delima svetske muzičke baštine od baroka do 20. veka, uz povremenu pojavu dela iz savremenog (postmodernističkog) stilskog stvaralaštva (Toković 2019, 66). Međutim, možemo tvrditi da BEMUS nije festival koji je u potpunosti bez zasnovane programske koncepcije. Svaki početak, kao i završetak festivala (na kome nastupa najčešće neki od uglednih orkestara), skoro je po pravilu „rezervisan“ za svečane programe, po mogućnosti „asocijativno, epsko-herojskih karaktera“ (Toković 2019, 70).

Pored toga, težište organizatora BEMUS-a nije na tome da izborom umetnika, orkestara i ansambala predstavi ono što je u datom trenutku najinteresantnije kako na domaćoj tako i na svetskoj muzičkoj sceni (što bismo možda i očekivali), već se insistira na izvođenju „onoga što je opšteprihvaćeno i što se ne dovodi u pitanje“ (Arnautović 2014, 187). Takav organizacioni koncept festivala, između ostalog, omogućava i priliku za brojnije i samim tim raznovrsnije programske iskorake ili, preciznije, dopušta veću zastupljenost koncerata koji su zasnovani na dijalogu umetničke i popularne muzike (Arnautović 2014, 187–88).

² Selekcija muzike koju po sadržaju ne možemo uvrstiti u žanr umetničke muzike na BEMUS-u je pažljivo izabrana i u skladu je sa dominantnim konceptom elitne kulture (Arnautović 2014, 184).

³ Nedovoljno profilisana repertoarska koncepcija „našla“ se na meti čestih kritika novinara, muzičkih kritičara i hroničara BEMUS-a.

O publici koja posećuje BEMUS podeljena su mišljenja muzikologa. Istražujući ovaj aspekt festivala, Melita Milin (prema Arnautović 2014, 188) smatra da ova manifestacija privlači užestručnu publiku, ljubitelje umetničke muzike i da je festivalu pošlo za rukom da „tokom decenija veže za sebe veliki broj zainteresovanih obrazovanih ljudi za koje je on događaj koji se ne propušta“ (Arnautović 2014, 188). Na drugoj strani, Danica Petrović (prema Bebler 2008, 46) naglašava da je BEMUS godinama „uobličio“ standardne posetioce koji posećuju koncerte, da postoji raskorak između broja stanovnika Beograda i posećenosti festivala te vidi nedostatak festivala pre svega u tome što se u nedovoljnoj meri posvećuje mlađoj populaciji. Arnautovićeve (2014) smatra da BEMUS za svoju „svakidašnju“ publiku, odnosno onu koja ga posećuje nizom godina nije neki od pukog niza običnih koncerata, već ga doživljavaju kao mesto susreta sa prijateljima, na kojima se evociraju zajedničke uspomene iz prošlosti.

Jedan od važnih aspekata izvođačkog afirmisanja inostranih izvođača kod domaće publike predstavljaju nastupi koje oni dele sa nekim od uglednih srpskih umetnika. Takav vid nastupa je takođe brojčano impozantan. Važna napomena je da izvođački potencijal gostujućih izvođača, i posebno onih koji čine jezgro umetničkog života neke zemlje, nije samo da prezentuju, već i da promovišu i afirmišu umetničku, odnosno kulturološku stranu zemlje iz koje dolaze. Tim povodom festival BEMUS za njih predstavlja vid dostignuća i, naročito kod mlađih izvođača, čini okosnicu za razvoj dalje muzičke karijere. Na drugoj strani, srpski kulturni aspekti na festivalu BEMUS prevashodno su predstavljeni premijernim izvođenjima dela domaćih kompozitora, kao i obeležavanjem „jubileja ličnosti, koji se smatraju važnim za srpsku kulturu“ (Arnautović 2014, 246–248).

Takođe je ovaj festival, posebno poslednjih godina, specifičnim marketinškim konceptom, značajem i udelom stvaranja kulturnog identiteta Beograda, kao i menjanjem koncepcije, koja strogo sledi društvenim prilikama u zemlji, privukao posebnu pažnju istraživača (Janković 2006; Arnautović 2014; Toković 2019).

Istraživanjem unutrašnje organizacije vodećih festivala u zemlji, Jelena Janković (2006) došla je do spoznaje da je osnovni problem ne samo BEMUS-a već i drugih festivala umetničke muzike u Srbiji (kao npr. Nomus, Nimus, Mokranjčevi dani) nedovoljna primećenost zbog površnih marketinških kampanja. U pomenutoj studiji ona je takođe utvrdila da je na BEMUS-u počeo da gubi svoju težu nacionalni aspekt, koji je obeležavao ovu manifestaciju od osnivanja. Posebno važan bio je datum njegovog održavanja, međutim, s vremenom on je potisnut iz kolektivnog sećanja građana, što je posledično

doprinelo smanjenju interesovanja javnih (ili tačnije političkih) vlasti za ovaj festival.

U svom istraživanju Arnautovićeva (2014) potvrdila je na neki način pomenutu hipotezu Jankovićeve da je BEMUS-u primetan nedostatak značajnijih marketinških poduhvata i jasnije pozicioniranje u muzičkoj ponudi Beograda i dodala da je zbog toga on udaljen od kulturne unutrašnjosti Srbije i manje primetan u međunarodnim okvirima. Arnautovićeva je u pomenutoj studiji, istražujući odnos interkulturnih dijaloga na festivalima u Srbiji, utvrdila da među posetiocima BEMUS-a ne postoje preduslovi za razvoj te sfere kulturnih dijaloga, odnosno da BEMUS ne predstavlja, ne omogućava i ne doprinosi razvoju festivalskog turizma u Srbiji (što je prevashodno karakteristika festivala poput Egzita i Guče).

U anketnom istraživanju Toković (2019), između ostalog, bavila se i analizom posetilaca BEMUS-a i njihovim pogledima na ovaj festival. Došla je do saznanja da posetioci BEMUS-a prevashodno smatraju da ova manifestacija svojom tradicijom, promovisanjem kulturnih i duhovnih vrednosti grada i klasične muzike „proizvodi intriznične vrednosti za grad“ (Toković 2019, 135).

3. Istraživačka analiza koncertnih aktivnosti slovenačkih umetnika na BEMUS-u

3.1. Metodološki okvir

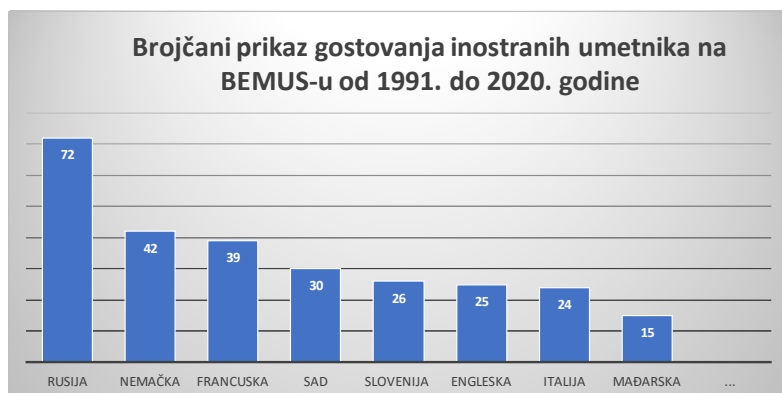
Građa za istraživanje bazira se na relevantnim podacima pronađenim u arhivima godišnjih programa (koji su dostupni na zvaničnoj internet stranici BEMUS-a),⁴ kao i na stranicama kako srpskih tako i slovenačkih dnevnih listova koji su izveštavali o nastupima slovenačkih umetnika na ovoj manifestaciji. Na ovaj način dolazimo do činjenica o učešću slovenačkih umetnika na BEMUS-u od 1991. do 2020. godine. Brojčano sagledavanje umetnika, kao i njihovi poslekoncertni odzivi, omogućavaju nam spoznaju šireg aspekta kulturnog delovanja slovenačkih umetnika na ovom festivalu. Zbog toga, ovaj metodološki pristup je (i jedino) rešenje za dobijanje konkretnih rezultata te vrste.

3.2. Pregled gostujućih umetnika

Pregledom gostujućih umetnika u arhivima BEMUS-a posle 1991. godine dolazimo do saznanja da su 44 države imale predsta-

⁴ <https://www.bemus.rs/en/archive.html>.

vnika na festivalu BEMUS. Ovu činjenicu prikazujemo i u prilogu u vidu tabele, gde primećujemo da od zemalja iz kojih potiču dirigenti, solisti i ostali umetnici koji su nastupali dominira Rusija i zemlje zapada, odnosno Nemačka, Francuska, SAD, Italija i Velika Britanija. Na drugoj strani, slovenačkih umetnika je bilo u pomenutom periodu 26, odnosno 6,4% od ukupnog broja inostranih izvođača. Ovim podacima slovenačke umetnike svrstavamo na peto mesto kada je reč o broju inostranih gostovanja na festivalu BEMUS u navedenom periodu.



Moramo se osvrnuti na stav Smiljke Isaković da je nekadašnja, „prava“ atmosfera BEMUS-a „doživljena“ 1996. godine, što se vremenski poklapa sa društvenim prilikama u Srbiji posle ukidanja sankcija (Isaković 2012, 11). Važno je napomenuti da je takva situa-

cija u zemlji posledično doprinela ponovnom, odnosno dinamičnijem gostovanju inostranih umetnika na festivalu, sa naglaskom na one iz pomenutih zemalja zapada.

Brojčani nastupi slovenačkih umetnika od 1997. godine dalje potvrđuju prethodno iznesen stav Isakovićeve. Prvi u nizu koncerata slovenačkih umetnika od proglašenja samostalnosti Slovenije, 1991. godine, pripao je flautistkinji Ireni Grafenauer. Ako sagledamo pomenut tridesetogodišnji period, dolazimo do podataka da je ova umetnica izvela dela raznovrsnog repertoara (koji je, između ostalog, uključivao novitete srpskih kompozitora) te brojčano prevazilazi izvođenja ostalih slovenačkih umetnika učešćima na BEMUS-u – nastupila je sedam puta: tri puta 2001, dva puta 1997. i po jednom 2004. i 2020. godine. Na ovoj manifestaciji Grafenauerova je zabeležila nastupe kako u solo, tako i u duo i trio sastavu.

Kao i Grafenauerova, višestruke nastupe na BEMUS-u od 1991. do 2020. godine imao je klarinetista Mate Bekavac. U dosadašnjoj karijeri, na ovoj manifestaciji Bekavac je nastupio tri puta: dva puta 2001. te jednom 2003. godine.

Orkestrom Beogradske filharmonije dirigovao je od 2000. do 2005. godine Uroš Lajovic. Dirigentski prvenac sa pomenutim orkestrom Lajovic je ostvario 2000. godine, kada nije ozvaničio saradnju sa filharmonijom. Visok nivo profesionalizma i istrajnosti u vođenju pomenutog orkestra ovaj umetnik je na BEMUS-u demonstrirao u pet navrata: 2000, 2001, 2003, 2004. i 2005. godine, što ne čini samo najučestaliji nastup nekog stranog dirigenta Beogradske filharmonije na BEMUS-u, već se pokazalo da predstavlja i najduži period gostujućeg šefa dirigenta ovog orkestra u protekle dve decenije.⁵

Po jednom su se na festivalu predstavili i sledeći umetnici: gitarista Tomaž Rajterič nastupom 2003. godine, klarinetista Darko Brlek 2014. godine, čembalista Egon Mihajlović 2005. godine te beležimo i nastup sopranistkinje Marijane Lipovšek 2007. godine.

Međutim, poseban značaj predstavljanju i afirmisanju slovenačke kulture beogradskoj publici doprinose nastupi uglednih slovenačkih muzičkih institucija, kojima posebnu težinu daje status ustanove od nacionalnog značaja. Te muzičke ustanove možemo sagledavati i kao srž kulturnog predstavljanja slovenačkog izvođaštva na BEMUS-u.

Uvidom u arhivu BEMUS-a dolazimo do podataka da je festivalski prvenac 2019. godine zabeležio Kamerni orkestar Slovenačke filharmonije u izvođačkoj saradnji sa engleskom violončelistkinjom

⁵ <https://www.bgf.rs/o-nama/?b=2>.

Natali Klajn (Natalie Clain). Na tadašnjem BEMUS-u izveli su dela iz zapadnoevropskog muzičkog opusa i kompoziciju iz slovenačkog stvaralaštva.⁶

Simfonijski orkestar RTV Slovenije je 2006. godine delio gostovanje sa domaćim perkusionistom Nebojšom Živkovićem na koncertu na kom su, između ostalog, izveli dela srpsko-slovenačkog autora. Festivalsko veče upotpunili su izvođenjem Pete simfonije P. I. Čajkovskog.⁷

Ugledom centralne muzičke ustanove na slovenačkom podneblju, Slovenačka filharmonija je, sa solistima Miranom Koblom na violini i Igorom Škerjancem na violončelu, završnim nastupom na BEMUS-u 2003. godine najviše doprinela razvoju pomenutih kulturnih aspekata u posmatranom tridesetogodišnjem periodu.⁸

Pored orkestra, Hor Slovenačke filharmonije takođe je obeležio zatvaranje BEMUS-a 2018. godine u zajedničkoj muzičkoj saradnji sa orkestrom Beogradske filharmonije.⁹

Ime i prezime	Godina nastupanja	Nastupa kao
Slavko Savinšek	1992	bas
Irena Grafenauer	(2x) 1997, (3x) 2001, 2004, 2020	flautista
Uroš Lajovic	2000, 2001, 2003, 2004, 2005	dirigent
Mate Bekavac	(2x) 2001, 2004	klarinetista
Tomaž Rajterič	2003	gitarista
Slovenačka filharmonija	2003	filharmonijski orkestar
Miran Kobl	2003	violinista
Igor Škerjanec	2003	violončelista
Egon Mihajlović	2005	čembalista
Simfonijski orkestar RTV Slovenije	2006	simfonijski orkestar
Marjana Lipovšek	2007	mecosopran
Darko Brlek	2014	klarinetista
Hor Slovenačke filharmonije	2018	hor
Kamerni orkestar Slovenačke filharmonije	2019	gudački orkestar

Tabela 1. Tabela prikaz umetnika koji su nastupali na BEMUS-u od 1991. do 2020. godine.

⁶ Na pomenutom koncertu umetnici su izveli *Sonatinu za gudače* autora Uroša Kreka, zatim Hajdnov *Koncert za violončelo broj 1 u C-duru* i delo P. I. Čajkovskog sa nazivom *Serenada za gudače*, up. <https://www.bemus.rs/en/archive/content/51-bemus-2019.html>.

⁷ <https://www.bemus.rs/en/archive/content/38-bemus-2006.html>.

⁸ <https://www.bemus.rs/en/archive/content/35-bemus.html>.

⁹ <https://www.bemus.rs/en/archive/content/50-bemus-2.html>.

Značajan udeo afirmacije kulture slovenačkih izvođača na BEMUS-u obogatilo je i premijerno izvođenje dela slovenačkih kompozitora. Na BEMUS-u su premijerno izvedene dve kompozicije Slavka Šuklara: *Vokalise concertate*, koju je muzički interpretirao srpski kamerni ansambl „Camerata Academica“ 1992. godine, i kompozicija *Corridors* u izvođenju Simfonijskog orkestrara RTV Slovenije 2006. godine. S druge strane, *Favilla*, delo Petera Šavlija, beogradskoj publici premijerno je predstavila Slovenačka filharmonija 2003. godine, dok je Kamerni orkestar Slovenačke filharmonije izveo delo pod nazivom *Sonatina za gudače*, koju je sredinom prošlog veka napisao slovenački kompozitor Uroš Krek.

Kompozitor	Kompozicija	Godina izvođenja na BEMUS-u	Izveo	Država
Slavko Šuklar	Vokalise concertante	1992	Camerata Academica	Srbija
Peter Šavli	Favilla	2003	Slovenačka filharmonija	Slovenija
Slavko Šuklar	Corridors	2006	Simfonijski orkestar RTV Slovenije	Slovenija
Uroš Krek	Sonatina za gudače	2019	Kamerni orkestar Slovenačke filharmonije	Slovenija

Tabela 2. Tabelarni prikaz kompozicija slovenačkih autora koje su izvedene na BEMUS-u od 1991. do 2020. godine.

3.3. Izveštaji u dnevnoj štampi

Prihvatajući stav da BEMUS zauzima status elitnog festivala i da predstavlja kulturni brend Beograda, ne čudi podatak da značaju ove manifestacije i u tom kontekstu doprinosi pažnja domaćih medija.

Kada govorimo o medijskim izveštajima, veliki doprinos, između ostalog, donose muzičke kritike, kao i intervjui sa gorepomenutim umetnicima. Kritike sa BEMUS-a objavljene su u dnevnom listu *Politika* u sedmici po održavanju koncerta za koje su napisane.

Posebno medijsko interesovanje privlačili su brojni koncerti Irene Grafenauer. Pregledom kritika koncerata ove umetnice dolazimo do saznanja da su njeni nastupi izazivali ovacije publike i pozive za bis, što predstavlja jasan dokaz njenog izvođačkog kredibiliteta. Medijski osvrt Grafenaureve bio je zabeležen i u formi kratkog intervjua, u kojem je ona, između ostalog, govorila o utiscima i dotada-

šnjim nastupima pred beogradskom publikom. Tom prilikom iznela je utisak da se pred beogradskom publikom oseća „kod kuće više, nego na bilo kojem drugom mestu.“¹⁰

Kulturnu afirmaciju slovenačkog izvođenja na BEMUS-u upotpunjavali su koncerti klarinetiste Mate Bekavca. Njegovi koncertni nastupi poistovećuju se sa Grafenauerovom kada govorimo o kvantitetu medijskog publiciteta. Medijsku pažnju ovaj umetnik je u *Politici* zadobio u formi intervjua i poslekoncertnih kritičkih objava. U intervjuu je govorio o prethodnim nastupima u Beogradu i nakratko se osvrnuo na atmosferu koju pravi domaća publika na BEMUS-u: „atmosfera je takva da nama omogućava da dajemo sve od sebe i da znamo da ćemo, zauzvrat, dobiti puno pozitivne energije.“¹¹ Kao prilog izvrsnih muzičkih interpretacija, u koje uvrstavamo sve navedene nastupe ovog renomiranog umetnika na BEMUS-u, predstaviceo jedan od brojnih kritičkih osvrti koji je bio objavljen nakon Bekavčevog koncerta 2001. godine: „[takvo izvođenje M. Bekavca] odavno nismo čuli u Beogradu, a da li smo ikad?“¹²

Međutim, prihvatajući stav da Beogradska filharmonija ima ugled najelitnijeg orkestra u zemlji, jasno je da je poseban kvantitet medijske pažnje pripao dirigentskim poduhvatima koji je ostvario Uroš Lajovic sa ovim orkestrom. Iznosimo zapažanje da je Uroš Lajovic na koncertima na BEMUS-u ostavio izvestan trag kod beogradske publike. Ovo potkrepljujemo izveštavanjima iz sledećih kritičkih objava u listu *Politika*: „Lajovic sam pridao je svom beogradskom nastupu vrhunske umetničke odrednice, uložio veliki trud, zauzvrat izvukao veoma mnogo iz našeg orkestra, dobio zaslužene ovacije publike;“¹³ „gostovanje Uroša Lajovica, nekada čestog i omiljenog dirigenta Beogradske filharmonije, još je jedan dobar znak da nam se najbolji vraćaju.“¹⁴

Izvođačkim poduhvatima su ka aspektu prezentovanja i razvoju ugleda slovenačke kulture na ovoj manifestaciji doprineli koncerti na kojima su se u jednom izdanju predstavili Marijana Lipovšek, Egon Mihajlović, Tomaž Rajterič i Darko Brlek.

¹⁰ *Politika*. 2007. Kad duša zapleše. *Politika* 16. oktobar.

¹¹ *Politika*. 2001. Ostvaren san. *Politika* 14. oktobar.

¹² *Politika*. 2001. Manje od očekivanog. *Politika* 16. oktobar.

¹³ *Politika*. 2005. Između Betovena i Janačeka. *Politika* 15. oktobar.

¹⁴ *Politika*. 2000. Sloboda podrazumeva ograničenja. *Politika* 25. oktobar.

Arhivska građa BEMUS-a svedoči da su koncertom Marijane Lipovšek, u muzičkoj saradnji sa Simfonijskim orkestrom RTS-a, 2007. godine otpočete 39. Beogradske muzičke svečanosti. Iz kritičkog, poslekoncertnog sagledavanja autorke Branke Radović saznajemo da je Marijana Lipovšek svojim muzičkim interpretacijama na tadašnjem BEMUS-u ostavila dubok trag. Objavu u vezi sa nastupom Lipovšekove prenosimo u celosti: „Najlepši deo simfonije i najupečatljivije izvođenje bila je arija sa uvek raskošnim glasom izvanredne mecosporanistkinje Marijane Lipovšek. Ona ima utisak da je 'pisana za nju', mi takođe.“¹⁵

Pre nastupa Darko Brlek je predstavljen kao dobro poznat umetnik beogradskoj publici, koji je takođe sa „svojim klarinetom odavno postao građanin sveta“,¹⁶ dok je u poslekoncertnoj kritici o njegovom izvođenju zapisano da je prošao „u odličnom izvođenju svoje solo deonice“,¹⁷ koje je pratio orkestar „Musica viva“ pod vođstvom Aleksandera Rudina.

Gitarista Tomaž Rajterič je na festivalu BEMUS imao solistički nastup 2003. godine, međutim, nedostaju relevantni kritički osvrti o njegovom tadašnjem muzičkom performansu bitni za ovo istraživanje. Poznato je da je ovaj umetnik na koncertu izveo delo srpskog autora Dušana Bogdanovića.

Egon Mihajlović je izvršio izvođačku produkciju na čembalu u saradnji sa domaćim umetnicima na ovoj manifestaciji 2005. godine. Kritički osvrt u *Politici* ocenio je ovo koncertno izvođenje na sledeći način: „bogato polifono tkanje udruženo sa muzikalnim vajanjem svake linije i svakog soliste na svom instrumentu ostvarilo je željeni rezultat i u potpunosti zadovoljilo publiku.“¹⁸

Završni nastup Hora Slovenačke filharmonije, u interpretacijskoj saradnji sa orkestrom Beogradske filharmonije, obeležilo je jubilarni, pedeseti BEMUS. Iz kritičkih osvrti po završetku ovog koncerta saznajemo da je: „Hor Slovenačke filharmonije, [...] ne preterano glomazan ni po brojčanosti ni po tretmanu, [...] primeren i ukusno upotrebljen.“¹⁹

¹⁵ *Politika*. 2007. Posmrtna muzika za otvaranje Bemusa. *Politika* 7. oktobar.

¹⁶ *Politika*. 2014. Promenada sa Sedlarom. *Politika* 26. oktobar.

¹⁷ *Politika*. 2014. Rudinove neobične kadence. *Politika* 30. oktobar.

¹⁸ *Politika*. 2005. Porudžbina Bemusa. *Politika* 12. oktobar.

¹⁹ *Politika*. 2018. Deveta Betovenova za kraj. *Politika* 22. oktobar.

Jednu od vodećih komponenata promocije slovenačke kulture predstavlja izvođenje dela domaćeg stvaralaštva na koncertima izvan matične države, što se pokazalo i tadašnjim koncertom engleske violončelistkinje Natali Klajn. Ona je nastupila na BEMUS-u u pratnji Kamernog orkestra Slovenačke filharmonije, sa kompozicijom slovenačkog kompozitora Uroša Kreka. Međutim, ocenu ovog koncerta ne možemo upotpuniti zbog nedostatka podataka u dnevnim novinama.

Još jedan karakterističan primer koncerta na kome je izvedeno delo slovenačkog autora predstavlja nastup Simfonijskog orkestra RTV Slovenije na BEMUS-u 2006. godine sa uglednim srpskim perkusionistom Nebojšom Živkovićem. Značajno je istaći da se na tadašnjem repertoaru nije našlo samo delo slovenačkog kompozitora (orkestar je izveo delo srpsko-slovenačkog autora Slavka Šuklara *Corridors*), koje je svetsku premijeru doživelo te večeri, već je izvedena i kompozicija srpskog autora (delo *Koncert za lude kraljice* autora Nebojše Živkovića). Kritičar Branka Radović je taj koncert opisala na sledeći način: „Dirigent [Simfonijskog orkestra RTV Slovenije] Valter Prost izvlačio je krupne slike i glavne partije, velike gradacije i masivan zvuk celog orkestra.“²⁰

S obzirom na činjenicu da stalni repertoarski koncept organizatora BEMUS-a podrazumeva da poslednje delo na festivalu bude izvedeno sa nekom od uglednih institucija muzičke kulture, naglašavamo da nastup Slovenačke filharmonije u tom kontekstu predstavlja dragocen domet u predstavljanju i afirmaciji slovenačkog (nacionalnog) kulturnog bića. Orkestar Slovenačke filharmonije je na BEMUS-u nastupio pod dirigentskim vođstvom hrvatskog dirigenta Milana Horvata, dok su na pozicijama solista na violini i violončelu bili Miran Kobl i Igor Škerjanec. Izvođači filharmonije su na programu, koji je bio sastavljen iz dela zapadnoevropske muzike, izveli i delo slovenačkog autora Petera Šavlija, koje je „nakon nedavne premijere u Ljubljani, sada doživelo premijerni bis u Beogradu.“²¹

Svečani kraj ovog koncerta obeležilo je izvođenje 6. simfonije P. I. Čajkovskog. Iz kritičkog osvrta je relevantno da je Slovenačka filharmonija interpretacijom ovog dela „probijala granice i pronalazila put do duše svirača (i slušalaca).“²²

²⁰ *Politika*. 2006. Horna, hor i marimba. *Politika* 5. oktobar.

²¹ *Politika*. 2003. Izgubljenje emocije. *Politika* 8. oktobar.

²² *Politika*. 2003. Izgubljene emocije. *Politika* 8. oktobar.

Kritički osvrt na nastupe slovenačkih umetnika takođe je bio zastupljen i u objavama slovenačke štampe. Prvi put nakon sticanja samostalnosti pominjanje slovenačkih umetnika na BEMUS-u²³ u tekstovima dnevnih novina nalazimo 2001. godine, kada su muzički kritičari lista *Dnevnik* predstavili predstojeće koncerte Uroša Lajovica i Mate Bekavca.²⁴ S obzirom na to da važan (i možda najvažniji) element reprezentovanja slovenačke kulture predstavlja nastup orkestra Slovenačke filharmonije, ovaj dnevni list je u svojim rubrikama posebnu pažnju preusmerio na koncerte ovog orkestra. *Dnevnik* je pisao o nastupu Slovenačke filharmonije 2003. godine, kao i o nastupima domaćih solista Mirana Kobla i Igora Škerjanca na tadašnjem koncertu.

Na drugoj strani, autori iz dnevne štampe *Delo* navodili su o slovenačkim umetnicima u svojim rubrikama nastupe iz 2003, 2004. i 2006. godine. Nastupu najuglednijeg orkestra u Sloveniji na festivalu BEMUS posvećen je obiman tekst. Autori u njemu predstavljaju umetnike koji su nastupali, soliste i naglašavaju da će na repertoaru biti izvedeno delo slovenačkog autora.

U članku iz 2004. godine srećemo najavu predstojećeg koncerta Irene Grafenauer, dok su se u nastavku ovog teksta autori posvetili pisanju o koncertima Mate Bekavca i Uroša Lajovica na „36. BEMUS-u, najvećem beogradskom muzičkom festivalu.“²⁵

U novinarskoj objavi, odnosno koncertnoj najavi nastupa Simfonijskog orkestra RTV Slovenije u 2006. godini saznajemo ne samo repertoar kojim su se predstavili izvođači pred publikom u Beogradu već i imena dotadašnjih slovenačkih umetnika koji su nastupili na „najstarijem i najbitnijem muzičkom festivalu u Srbiji.“²⁶

4. Zaključak

U tekstu smo istraživali nastupe slovenačkih izvođača na festivalu BEMUS. Međutim, iako ova vrsta proučavanja slovenačkih umetnika ne predstavlja način na kom se baziraju sva gostovanja slovenačkih dirigenata, izvođača itd. u inostranstvu, on je i te kako relevantan, posebno kada govorimo o širokom spektru vrednovanja slovenačkih izvođača van granica Slovenije.

²³ Odnosi se na period posle sticanja samostalnosti.

²⁴ *Dnevnik*. 2001. Slovenski umetnici sodelujejo s srbskimi. *Dnevnik* 2. oktobar.

²⁵ *Delo*. 2004. Irena Grafenauer na BEMUS-u. *Delo* 16. oktobar.

²⁶ *Delo*. 2006. Simfonični orkester RTV Slovenija v Beogradu. *Delo* 5. oktobar.

Analizom u ovom radu takođe smo došli do značajnih otkrića i zaključaka vezanih za ovu temu. Jedan od ključnih zaključaka je činjenica da su nastupi slovenačkih umetnika među najbrojnijim nastupima inostranih umetnika na BEMUS-u. Brojevi su još impresivniji ako uporedimo broj stanovnika i broj orkestara u Sloveniji sa izvođačima iz drugih zemalja. Na zavidnom kvantitativnom nivou su takođe nastupi slovenačkih umetnika koji su označili završetak festivalske sezone.

Okosnicu izvođačkog repertoara slovenačkih umetnika na BEMUS-u činila su dela iz raznovrsnih perioda zapadnoevropske muzike, na osnovu čega zaključujemo da su se izvođači prilagodili repertoarskoj koncepciji i profilu BEMUS-a kao festivala „opšteg tipa“.

Međutim, postoje svakako i dodatni repertoarski kontinuiteti u kojima slovenački umetnici prate organizacioni tok BEMUS-a. U tom kontekstu navodimo sledeće tendencije:

- slovenački umetnici izvode (često i premijerno) dela domaćeg muzičkog stvaralaštva;
- slovenački umetnici izvode repertoar srpskog muzičkog stvaralaštva;
- slovenački umetnici se u repertoarskom izboru na BEMUS-u odlučuju za širok spektar dela od baroka sve do premijernih noviteta;
- poslednje delo na festivalu kod slovenačkih umetnika, odnosno muzičkih sastava rezervisano je za delo svečanog karaktera.

Takođe je primetno da se slovenački umetnici u određenim segmentima „odmiču“ od osnovne koncepcije i profila festivala. To, pre svega, čine na sledeće načine:

- slovenački umetnici odstupaju od osnovne koncepcije festivala u vidu neinterpretiranja dela koja slede dijalog sa popularnom muzikom;
- nastupe na BEMUS-u do sada nije zabeležio nijedan džez ansambl, izvođač, a isto tako nije izvedeno ni delo slovenačkog autora u stilu ovog žanra.

Dodatnu vrednost svojim nastupima slovenački umetnici donose izvođenjem dela u saradnji sa domaćim izvođačima. Tu konstataciju je važno dopuniti opaskom da umetnici ne samo da doprinose konceptu približavanja sa posetiocima BEMUS-a već unapređuju svoj i izvođački kredibilitet domaćeg/ih umetnika sa kojim/a nastupaju.

Kritički osvrt u objavama dnevnih štampi je na veoma visokom nivou ocenjavao nastupe slovenačkih umetnika. Važno je tom prilikom istaći i da su dodatnu vrednost nastupima doneli pretkoncertni intervjui sa slovenačkim umetnicima. U tom kontekstu su pojedna-

ko značajne izjave umetnika, koje su doprinele ne samo povećanoj reputaciji izvođača, već su umetnici svojim pohvalnim izjavama o BEMUS-u dali dodatan ugled ovoj manifestaciji.

Važan princip kulturne spoznaje predstavlja ne samo prezentovanje kulture izvan granica matične države već i medijsko vrednovanje u domaćim okvirima ili, preciznije, prema stanovnicima zemlje iz koje umetnici dolaze. U primeru kulturološkog prikaza slovenačkih umetnika na BEMUS-u u slovenačkoj dnevnoj štampi autori tekstova objavama tog tipa ne samo da dodaju određenu vrednost svojim umetnicima, već doprinose povećavanju ugleda, vrednosti i značaja ove manifestacije u Sloveniji.

Literatura

- Arnautović, Jelena. 2014. *Muzički festivali u Srbiji u prvoj deceniji 21. veka kao mesta interkulturnih dijaloga*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu – Fakultet muzičke umetnosti. Dostupno na <http://eteze.arts.bg.ac.rs/handle/123456789/99>.
- Bebler, Neda. 2008. *Bemus memorabilia 1969–2008*. Beograd: Jugokonzert.
- Cvetković, Sonja. 2014. „Križa ozvučena muzikom, muzika obeležena krizom: Niške muzičke svečanosti (NIMUS) u poslednjoj deceniji XX veka“. *Teme: časopis za društvene nauke* 38 (3): 1365–1384.
- Despić, Dejan. 2000. *Bemus (1969–1998). Trideset godina beogradskih muzičkih svečanosti*. Beograd: Jugokonzert.
- Isaković, Smiljka. 2012. *Bemus prepletum mobile*. Beograd: Muzika klasika.
- Janković, Jelena. 2006. *Place of the classical music festivals in a transitional society*. Master thesis. University of Arts in Belgrade. Dostupno na https://www.culturalmanagement.ac.rs/uploads/research_file_1/9fbed963c40f8208b18acb3dc08c6b0bcfa65305.pdf.
- Toković, Milena. 2019. *Brendiranje Beograda kao proaktivna razvojna strategija u sferi kulture: uporedna analiza Festa i Bemusa*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet. Dostupno na <https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/18179>.

Izvori

- Politika* (1997–2018).
- Delo* (16. oktobar 2004).
- Delo* (5. oktobar 2006).
- Dnevnik* (2. oktobar 2001).

Aleksandar Kodela
Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za muzikologijo
Slovenija
akodela1993@gmail.com

KONCERTNA DEJAVNOST SLOVENSКИH UMETNIKOV NA FESTIVALU BEMUS OD 1991 DO 2020

Pomembna predstavitev kulturološkega delovanja na teh prostorih so študije, ki temeljijo na preučevanju pomena kulturnih manifestacij. Namen teh študij je ugotoviti določeno vrsto fenomena, ki se najpogosteje pojavi kot posledica novih družbenih, političnih in kulturoloških sprememb v državi. V prispevku želimo raziskati in predstaviti status uglednega izvajalskega kadra iz Slovenije na prestižnem mednarodnem festivalu umetniške glasbe BEMUS, od razpada Socialistične Federativne Republike Jugoslavije do danes. Z vpogledom v napise, tako iz srbskega, kot iz slovenskega dnevnega tiska, ter iz dostupnih arhivov BEMUS-a, in analizo intervjujev sodelujočih na festivalu, smo prišli do relevantnih spoznanj povezanih s to tematiko. V prispevku smo ugotovili, da cenjeni slovenski umetniki sodijo v sam vrh, ko govorimo o kvantiteti in kvaliteti nastopov tujih izvajalcev na tem festivalu. Skozi rezultate raziskav smo predstavili pomemben doseg spoznanja in videnja širšega konteksta kulturološkega sodelovanja, ki se udejanja med Srbijo in Slovenijo.

Ključne besede: BEMUS, festival, Beogradske muzičke svečanosti, slovenski umetniki, izvajanje

Aleksandar Kodela
University of Ljubljana
Faculty of Philosophy
Department of Musicology
Slovenia
akodela1993@gmail.com

THE CONCERT ACTIVITY OF SLOVENIAN MUSICIANS AT THE BEMUS FESTIVAL, 1991–2020

Studies dealing with the significance of cultural events provide an important overview of cultural activities in this region. The aim of these studies is to examine a particular type of phenomena that usually occur as a consequence of new social, political and cultural

changes in the country. In this paper, we seek to examine and present the status of a prominent group of performers from Slovenia at the prestigious international festival of art music BEMUS since the breakup of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia until present. Based on an analysis of articles from Serbian and Slovenian daily press, the available archives of BEMUS, and the interviews of festival participants, we have found relevant information about this topic. The paper puts forward the conclusion that esteemed Slovenian artists rank among top international musicians in terms of the quantity and quality of performances at this festival. Through the results of this research, we have presented a wide-ranging knowledge and understanding of the broader context of cultural cooperation between Serbia and Slovenia.

Keywords: BEMUS, festival, Belgrade Music Festival, Slovenian artists, performing arts

Primljeno / Prejeto / Received: 31. 07. 2021.

Prihvaćeno / Sprejeto / Accepted: 20. 10. 2021.